

Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä

Anna-Maija Puroila^a & Eila Estola^b

^a Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, anna-maija.puroila@oulu.fi

^b Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta
Finland

TIIVISTELMÄ: Artikkeliki kohdistuu lasten hyvinvointiin päiväkotikontekstissa. Ymmärrämme hyvinvoinnin lasten arjessa sosiaalisesti rakentuvina kertomuksina. Olemme kiinnostuneita sekä kerronnan prosessista että kertomusten sisällöistä: Miten lapset kertovat hyvinvoinnistaan? Mitä lapset kertovat hyvinvoinnistaan? Tutkimusaineistoa koottiin kolmessa päiväkotiryhmässä, joissa lapset olivat iältään 1-7-vuotiaita. Osallistuimme lasten päiväkotiarkeen, kuuntelimme heidän kertomuksiaan ja tuotimme yhdessä lasten ja aikuisten kanssa monimuotoista aineistoa. Kerronnan prosessiin kohdistuva analyysi osoittaa lasten kerronnan kokonaisvaltaisuuden, kehollisuuden ja monikanavaisuuden. Kertomusten sisältöjä tarkastellaan kolmesta näkökulmasta: 1) omistaminen ja aineelliset resurssit, 2) sosiaaliset suhteet sekä 3) osallistuminen ja itsensä toteuttaminen. Lopuksi arvioimme tutkimuksen tieteellistä laatua ja peilaamme tutkimuksen tuloksia filosofian piirissä käytyyn keskusteluun hyvästä elämästä.

Asiasanat: lasten hyvinvointi, kerronnallinen lähestymistapa, pienet kertomukset, päiväkotiki

ABSTRACT: The article focuses on children's well-being in Finnish day care centres. We conceptualize well-being as socially constructed stories in children's everyday life. We are interested in the processes of narrating and the contents of the stories: How do children tell about their well-being? What do children tell about their well-being? The research material was collected in three groups of children ranging from one to seven years old. We participated in the everyday life of children, listened to their stories, and co-constructed diverse research material together with children and adults. The analysis of the children's narrating processes reveals their holistic, embodied, and multimodal nature. The contents of the stories are analysed from three perspectives: 1) possession and material resources, 2) social relationships, and 3) participation and the ability to fulfil oneself. Finally, we evaluate the scientific quality of our research and reflect the research findings with the philosophical discussions about good life.

Keywords: children's well-being, narrative approach, small stories, day care centre

Johdanto: lasten hyvinvointi ja päiväkotiarjarkki

Kaverukset

On aamuhetki Sadekuuron päiväkotiryhmässä. Iida [6 vuotta] on juuri tullut päiväkotiin. Hänellä on yllään ohuesta vaaleanpunaisesta kankaasta tehty röyhelömekko. Vilma [5 vuotta] tulee huoneeseen. Hän huomaa Iidan, menee hänen luokseen ja kiertää kätensä Iidan ympärille sanoen: ”Iidalla on ihana mekko. Voitko sinä alkaa?” Iida nyökkää. Vilma tarttuu Iidaa kädestä ja he menevät yhdessä käsi kädessä ryhmätilaan leikkimään.

Ronin aamu

Lapsia tuodaan Ruusujen päiväkotiryhmään. Roni [4 vuotta] tulee eteiseen yksinään, sitten isäkin tulee paikalle. Isä kehottaa Ronia menemään aamupalalle. Roni ei puhu mitään eikä liikahta ruokapöydän suuntaan. Ryhmän aikuiset sanovat isälle, että he yrittävät houkutella Ronia syömään. Isä lähtee pois. Roni istuu eteisen lattialla otsa rypyssä, pahantuulisen näköisenä. En jää seuramaan Ronin aamua enkä näe, miten hänen aamiaisensa kanssa käy. Aamupäivän aikana huomaan kuitenkin, että Roni ei kiinnity leikkiin. Muut lapset leikkivät pienissä ryhmissä. Roni vaeltelee huoneesta toiseen. Välillä hän menee sohvalle makaamaan, kädessään joitakin pieniä leluja. Kohta hän nousee ja lähtee huoneesta pois.

Nämä tutkimusaineistoomme sisältyvät välähdykset kertovat lasten päiväkotiarjesta. Paikalla olijalle ja lukijalle välittyy kuva siitä, että Iidan ja Ronin päiväkotipäivän alku on kovin erilainen. Iida saa sydämellisen vastaanoton ja hän kiinnittyy yhteisiin leikkeihin välittömästi, mutta Ronin päivän alussa on jotain hankalaa. Roni kertoo ilmeillään, eleillään ja koko olemuksellaan siitä, että hänellä ei ole hyvä olla. Tässä artikkelissa tarkastelemme päiväkotiarkea lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Olemme kiinnostuneita lapsen kokemasta ja kertomasta hyvinvoinnista. Kyse on varhaiskasvatuksen kannalta tärkeästä asiasta. Kansainvälisessä tutkimuskeskustelussa lapsen hyvinvointia pidetään yhtenä keskeisenä kasvatuksen päämääränä ja kasvatusinstituutioiden laadun kriteerinä (esim. Hujala, Fonsén & Elo, 2012; Mayr & Ulich, 2009). Suomalaisessa kontekstissa lapsen hyvinvoinnin edistäminen määritellään varhaiskasvatuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi (Stakes, 2005). Vaikka lapsen hyvinvoinnin merkityksellisyydestä vallitsee yksimielisyys, hyvinvoinnin käsitteellinen määrittely ja sen tutkiminen ovat osoittautuneet haasteellisiksi.

Lasten hyvinvointi tutkimuskohteena

Lasten hyvinvointi on ollut runsaasti esillä sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että eri tieteenaloilla, esimerkiksi psykologiassa, kasvatustieteessä, filosofiassa, taloustieteessä ja hoitotieteessä tehtävässä tutkimuksessa. Tutkimuksissa lasten hyvinvointia on käsitteellistetty eri tavoin ja sitä on lähestytty erilaisista teoreettisistemetodologisista viitekehyksistä käsin. Usein lasten hyvinvointiin on liitetty sellaisia tekijöitä kuin psyykki-

nen hyvinvointi, perustarpeiden tyydyttäminen, elinympäristön laatu, sosiaaliset suhteet, terveys, perheen ekonominen asema, koulutus ja yhteiskunnan tarjoama tuki (esim. Axford, 2009; Bradshaw, Hoelscher & Richardson, 2007). Viime vuosina lasten oikeuksien näkökulma on noussut aikaisempaa painokkaammin hyvinvointitutkimukseen (esim. Ben-Arieh, 2010; Bradshaw ym., 2007; Morrow & Mayall, 2009).

Tutkimusten metodologinen painopiste on ollut hyvinvointia kuvaavien indikaattorien kehittämisessä ja niiden hyödyntämisessä (Ben-Arieh, 2010; Fattore, Mason & Watson, 2007). Indikaattorityön tavoitteena on ollut luoda perustaa lasten hyvinvoinnin kansainvälisille vertailuille ja edistää tutkittuun tietoon perustuvaa lapsipolitiikkaa. Esimerkiksi vastikään Suomessa julkaistu raportti lasten hyvinvoinnin kansallisista indikaattoreista (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011) sisältää ehdotuksen lasten hyvinvointiin liittyvän tietoperustan yhtenäistämistä ja tiedon keruun systematisoinnista. Yhtenäisten indikaattorien avulla pyritään edistämään lapsen oikeuksien toteutumisen seurantaan sekä eri hallinnonalojen toteuttaman lapsipolitiikan suunnittelua ja vaikuttavuuden arviointia.

Vaikka indikaattoritutkimuksella on oma paikkansa hyvinvointitutkimuksen kentässä, sitä kohtaan on suunnattu lisääntyvässä määrin kritiikkiä. Esimerkiksi Fattore ym. (2007) kritisoiivat indikaattoritutkimuksen perustuvan positivistiseen tietokäsitykseen, jossa hyvinvointitiedon oletetaan koostuvan kausaalisista syy-seuraussuhteista ja objektiivisesti mitattavista faktoista. Tällainen lähtökohta ei heidän mukaansa huomioi hyvinvoinnin yhteiskunnallista ja kulttuurista vaihtelua eikä myöskään lasten omaa elämismailmaa ja hyvinvoinnin kokemuksia. Varhaiskasvatuksen kannalta ongelmallista on myös se, että kaikkein nuorimpien lasten hyvinvointia koskeva tutkimustieto näyttää erityisen puutteelliselta. Suomessa lasten hyvinvointi-indikaattoreita kehitellyt työryhmä toteaa, että alle kouluikäisten ja alakouluikäisten lasten terveydestä ja hyvinvoinnista ei ole nykyisin saatavilla juuri lainkaan indikaattoreiden lähteeksi soveltuvaa tietoa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011).

Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä vähemmän lasten omat äänet ovat kaikuneet hyvinvointitutkimuksessa. Viime aikoina onkin kiinnitetty huomiota siihen, että hyvinvointitutkimukseen tarvitaan lapsen osallisuutta ja kuulemista vahvistavaa metodologiaa (esim. Crivello, Camfield & Woodhead, 2009; Fattore ym., 2007; McAuley, Morgan & Rose, 2010). Tämä artikkeli perustuu päiväkotikontekstissa tehtyyn tutkimukseen¹, jonka tavoitteena oli edistää lapsen äänen kuulemista hyvinvointitutkimuksessa ja arjen kasvatuskäytännöissä. *Haemme vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten lapset kertovat hyvinvoinnistaan? Mitä lapset kertovat hyvinvoinnistaan?* Lopuksi arvioimme tut-

¹Tutkimus on osa Suomen akatemian rahoittamaa TeLLis -hanketta (projektinumero 21892).

kimuksen luotettavuutta ja peilaamme tutkimuksen empiirisiä tuloksia filosofian piirissä käytyyn keskusteluun hyvästä elämästä.

Kerronnallinen lähestymistapa lasten hyvinvointiin

Tutkimuksemme teoreettismetodologinen viitekehys perustuu kokemuksen ja kerronnan yhteyttä painottavaan kerronnalliseen lähestymistapaan. Oletamme, että lasten kertomuksiin liittyy hyvinvoinnin tutkimisessa kahdenlaista potentiaalia. Ensinnäkin kertominen on lapselle merkityksellinen tapa jäsentää itseään ja ympärillään olevaa maailmaa (esim. Bruner, 2003; Engel, 2006; Smidt, 2011). Toiseksi lasten kertomusten kuunteleminen ja niihin osallistuminen avaa aikuiselle ja tutkijalle mahdollisuuksia tulkita ja ymmärtää lasten hyvinvoinnin kokemuksia (esim. Rinaldi, 2008; Smidt, 2011).

Kerronnallisen tutkimuksen ontologiset ja epistemologiset sitoumukset pohjautuvat sosiaalisen todellisuuden moninaisuutta, tutkimuksen tulkinnallisuutta sekä tiedon paikallisuutta ja sosiaalista rakentumista korostaviin konstruktivistisiin ja postmoderneihin näkemyksiin. Tällainen tutkimus ei noudattele hypoteettis-deduktiivista tutkimuslogiikkaa eikä pidä mahdollisena objektiivista todellisuuden tavoittamista. (Heikkinen, 2002; Spector-Mersel, 2010.) Niinpä tässäkin tutkimuksessa tavoitteena ei ole objektiivisen, yleistettävissä olevan tiedon rakentaminen. Sen sijaan arvokkaana pidetään lasten elämänmakuisen arjen sekä monenlaisten hyvinvointikokemusten kuvaamista ja tulkintaa.

Perinteisesti kerronnallinen tutkimus on kohdistunut laajoihin elämäntarinoihin. Tutkimusaineistoa on tuotettu haastatteluissa ja tutkimuksellinen painopiste on ollut kertomusten sisällöissä ja rakenteissa. Lapsuustutkimuksessa kerronnallista lähestymistapaa on hyödynnetty kouluikäisten lasten parissa, lähinnä lasten kognitiiviseen kehitykseen ja kielenoppimiseen liittyvissä tutkimuksissa (Engel, 2006; Nicolopoulou, 2008). Kaikkein pienimpien lasten kertomukset eivät ole olleet kerronnallisen tutkimuksen keskiössä. On oletettu, että pienet lapset eivät kykene tuottamaan tutkimuksellisesti relevantteja ja kiinnostavia kertomuksia. Mittapuuna on käytetty hyvän kertomuksen kriteereitä: kertomukset on ymmärretty koherentteina verbaalisina kuvauksina, joissa on selkeä alku, keskikohta ja loppu sekä lineaarinen ja looginen kerrottujen tapahtumien etenemisjärjestys (Hyvärinen, Hydén, Saarenheimo & Tamboukou, 2010). Tällaisten kertomusten tuottamiseen tarvittavia kognitiivisia ja kielellisiä taitoja on katsottu olevan vasta kouluikäisillä² lapsilla (esim. Ilgaz & Aksu-Koc, 2005).

²Ilgaz & Aksu-Koc (2005) viittaavat kouluikäisillä lapsilla yli 5-vuotiaisiin lapsiin.

Viime vuosina kerronnallisen lähestymistavan toteuttamismuodot ovat moninaistuneet. Yhä useammin tutkijoiden kiinnostus on kohdistunut kertomusten sisältöjen ja rakenteiden ohella kerronnan prosessiin ja kontekstiin (Gubrium & Holstein, 2008; Riessman, 2008). Laajojen elämäntarinoiden ohella on virinnyt mielenkiinto kertomuksiin, jotka ovat pieniä sekä kirjaimellisesti että metaforisesti (Bamberg & Georgakopoulou, 2008). Pienet kertomukset ovat arjen vuorovaikutustilanteissa tuotettuja, usein lyhyitä välähdyksiä. Niitä voi lähestyä ihmisten elämää ja identiteettiä konstituivina sosiaalisina käytäntöinä, ei niinkään valmiina kertomuksina (Georgakopoulou, 2006). Nämä uudenlaiset kerronnallisen tutkimuksen sovellukset avaavat tuoreita näkökulmia myös varhaislapsuuden tutkimukseen.

Tässä tutkimuksessa lähestymme lasten hyvinvointia päiväkotiarjessa sosiaalisesti rakentuvina kertomuksina. Ymmärrämme kertomuksen dynaamisena kohtaamispaikkana, jossa lapsi jäsentää, ilmaisee ja kommunikoi kokemuksiaan monin eri tavoin (ks. Ahn & Filipenko, 2006). Ochs ja Capps (1996) toteavat, että kertomukset ovat harvoin pelkästään sanallisia. Kertomuksissa verbaaliseen kieleen kietoutuu koko vuorovaikutuksellinen ilmaisullisten keinojen repertuaari. Tässä artikkelissa olemme kiinnostuneita päiväkotiarjen pienistä kertomuksista, sekä kerronnan prosessista että kertomusten sisällöistä.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksessamme kerronnalliseen lähestymistapaan yhdistyy etnografisen tutkimusotteen piirteitä. Gubrium ja Holsteinin (2008) mukaan kerronnallinen etnografia suuntaa tutkimusta kertomusten sisältöjen ohella kerronnan vuorovaikutukselliseen prosessiin sekä konteksteihin, joissa kertomukset tuotetaan. Kerronnallinen etnografia on sosiaalisten tilanteiden, toimijoiden ja toimintojen analyysiä suhteessa kertomuksiin. Siihen liittyy tutkittavan kentän intensiivinen havainnointi ja kertomusten eläminen yhdessä tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kanssa (Butler-Kisber, 2010).

Artikkeli perustuu kolmessa pohjoissuomalaisessa päiväkotiryhmässä rakentuneisiin arjen kertomuksiin (taulukko 1). Kenttätyövaiheemme oli noin puolentoista vuoden mittainen ja sinä aikana osallistuimme lasten arkeen, havainnoimme arjen tilanteita ja kuuntelimme lapsia. Lasten parissa toimiessamme pyrimme löytämään eettisesti sensitiivisiä osallistumisen tapoja. Osallistuimme lasten toimintoihin silloin kun lapset pyysivät meitä mukaan, mutta toisinaan seurasimme lasten arkea hieman kauempaa.

Kokosimme päiväkotiryhmissä monimuotoista aineistoa. Tutkimusaineiston tuottamiseen osallistuivat lasten ja tutkijoiden ohella päiväkodin työntekijät ja vanhemmat. Työntekijät lukivat tutkijoiden tekemiä havainnoiteja lasten päiväkotiarjesta ja keskustelivat havainnoista tutkijoiden kanssa. Jotkut vanhemmat lupautuivat keskustelemaan päiväkotiarjesta lastensa kanssa. Suurin osa tämän artikkelin pienistä kertomuksista on peräisin havainnointiaineistostamme, jonka kirjoitimme puhtaaksikirjoitusvaiheessa 467 pieneksi kertomukseksi. Käytämme myös lasten ja vanhempien välisiä nauhoitettuja keskusteluja.

TAULUKKO 1 Tutkimukseen osallistuneet päiväkotiryhmät

<i>RYHMÄT</i>	<i>LAPSET</i>	<i>TYÖNTEKIJÄT</i>
Vuokot	- 3–5 vuotta - 13 tyttöä - 9 poikaa	Helli (lastentarhanopettaja) Elli (lastentarhanopettaja) Salli (lastenhoitaja)
Apilat	- 1–3 vuotta - 5 tyttöä - 7 poikaa	Sari (lastenhoitaja) Mari (lastentarhanopettaja) Kaarina (lastenhoitaja)
Västäräkit	- 3–7 vuotta - 11 tyttöä - 11 poikaa	Arja (lastentarhanopettaja) Marja (lastenhoitaja) Tarja (lastenhoitaja) Pirjo (avustaja)

Butler-Kisberin (2010) mukaan kerronnallisessa tutkimuksessa aineistonkeruun ja analyysin välinen raja on usein häilyvä. Tässäkin tutkimuksessa osallistuminen lasten arkeen, aineiston keruu, analyysi, tulkinta ja kirjoittaminen ovat kietoutuneet toisiinsa koko tutkimusprosessin ajan. Esimerkiksi käsin kirjoitettujen havaintojen jäsentämistä pieniksi kertomuksiksi voi pitää yhtenä analyysin vaiheena. Olemme käyttäneet erilaisia analyysitapoja tutkimusaineiston analyysissä ja tulkinnessa. Dialoginen analyysi on kohdistunut siihen, millä tavoin kertomuksia rakennetaan lasten ja aikuisten välisessä sekä lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Temaattisessa analyysissä mielenkiintomme on ollut kertomusten sisällöissä. (ks. Riessman, 2008.)

Olemme rakentaneet tietoa lasten hyvinvoinnista kertomalla uudelleen päiväkotiarjesta kokemaamme, näkemäämme ja kuulemaamme. Olemme tulkinneet lasten kertomuksia erilaisista näkökulmista aikaisemmissa artikkeleissamme (Puroila, Estola & Syrjälä, 2012a; Puroila, Estola & Syrjälä, 2012b). Tässä artikkelissa esitetyt tutkimustulokset perustuvat koko aineistoon ja tutkimusprosessin aikana rakentuneeseen kuvaan lasten kokemasta ja kertomasta hyvinvoinnista. *Valitsimme artikkeliin uudelleenkerrottavaksi sellaisia päiväkotiarjen kertomuksia, jotka tuovat esille erilaisia puolia lasten kerronnan*

prosessista (Miten lapset kertovat hyvinvoinnistaan?) ja hyvinvoinnin sisällöllisistä teemoista (Mitä lapset kertovat hyvinvoinnistaan?).

Tulokset

Miten lapset kertovat hyvinvoinnistaan?

Aikaisemmassa hyvinvointitutkimuksessa lapsen kuuleminen on liitetty lapsen ja tutkijan väliseen verbaaliseen vuorovaikutukseen. Tutkijoita on haastettu kysymään suoraan lapsilta itseltään heidän hyvinvoinnistaan (esim. Ben-Arieh, 2010; McAuley ym., 2010). Tällaiseen lapsen kuulemisen ajatukseen sisältyy implisiittisesti oletus siitä, että lapsi tuottaa tutkimuksellisesti relevanttia tietoa lähinnä puhumalla tai kirjoittamalla. Hyvinvointia koskeva tieto on sellaista, jossa lapset suoraan puhuvat tai kirjoittavat hyvästä tai pahasta olostaan. Lapsen ja aikuisen vuorovaikutukselliset roolit näyttäytyvät selkeästi erotettavina: tutkija on kysyjä, kuuntelija ja lapsi vastaaja, kertoja. Päiväkotiarjen kertomusten äärellä tällainen kuva lapsen kertomasta hyvinvoinnista ja sen kuulemisesta näyttää kapealta.

Aatu silittää

Mari istuu Apiloiden lattialla. Eeva [1], Piia [1], Alma [1] ja Niina [1] pyörivät hänen ympärillään ja laittavat pieniä Duplo-nukkeja sänkyyn ja sängystä pois. Aatu [2] tulee ja silittää Niinan tukkaa. ”*Silittää*”, sano Aatu hellyyttä äänessään. Nyt hän menee Alman luo ja sanoo: ”*Silittää*”. Ja sen jälkeen uudestaan Niinan luo sanoen: ”*Silittää*.”

Mari: *Voi kuinka hienosti Aatu osaa silittää!*

Niilon vääränlainen paita

Vuokoissa on tapana, että kaikki lapset menevät lounaan jälkeen päivälevolle. Ne lapset, jotka eivät nukahda, tulevat lepohuoneesta pois kuunneltuaan sadun. Niilo [3] nukahtaa yleensä, mutta tänään hän tulee sadun jälkeen pukeutumaan. Niilo istuu vaatteittensa kanssa ryhmätilan lattialla. Hän alkaa itkeä, että paita on huono, koska siinä on lappu molemmilla puolilla. Salli ei saa selvää, mikä paidassa on huonoa.

Salli: *Eikö paidassa saa olla raitoja? Tämä on sama paita, joka sinulla oli aamulla.*

Salli ehdottelee erilaisia vaihtoehtoja - paidan vaihtamista, nukkumaan menemistä. Niilo ei hyväksy näitä ehdotuksia, vaan itkee.

Niilo: *Ei, ei ei!* [kiukkuisesti]

Niilo istuu edelleen matolla. Salli menee Niilon lokeron luo, etsii repusta vaihtopaitaa. Siellä ei kuitenkaan ole toista paitaa.

Niilo: *En ota tuota paitaa, se on väärin!*

Niilo heittäytyy lattialle ja potkii.

Salli: *Mikä siinä on väärin.*

Niilo: *En sano!* [itkien, kiukkuisesti]

Muut lapset kääntyvät piirustuspöydässä katsomaan Niiloa.

Salli: *Jatkakaapa te muut piirtämistä. Niilo vähän kiukuttelee.*

Niilo istuu kalsarisillaan matolla. Paita ja muut vaatteet ovat hänen edessään.

Salli: *Taitaa Niiloa vähän väsyttää. Olis pitäny...*

Niilo: *Ei väsyttä!* [puhuu Sallin puheen päälle, kiukkuisella äänellä, hypähtäen istuallaan sanoja tehostaakseen]

Aikaa kuluu. Niilo istuskelee, aikuiset eivät kiinnitä enää häneen huomiota. Jossakin vaiheessa Niilo alkaa kaikessa hiljaisuudessa pukea, menee sitten hymyillen Sallin luo.

Salli: *No hyvä!*

Jo pienetkin lapset kykenevät kertomaan hyvinvoinnistaan, vaikka heidän sanavarastonsa on vielä rajoittunut eikä siihen kuulu termi hyvinvointi (ks. Smidt, 2011). Ensimmäisessä esimerkissä kaksivuotias Aatu käyttää yhtä *sanaa*, mutta hänen ilmaisulliset keinonsa ovat puhetta laajemmat. Hän kykenee ilmaisemaan itseään *äänensävyllään* ja *toiminnallaan*, hellällä *kosketuksella*. Aatu ottaa kontaktia toisiin lapsiin *silittämällä*, joka on positiivisilla emootioilla latautunutta koskettamista. Tilanteeseen osallistunut aikuinen, Mari, on lasten hyvinvoinnin tulkitsija ja kannattelijä. Hän on fyysisesti lähellä lapsia, lapsen katseen tasolla. Hän huomioi Aatun toiminnan ja kannustaa Aatua koskettamaan toisia lapsia silittämällä. Päiväkotiarjessa näimme myös tilanteita, joissa oli lasten kesken toisella tavalla latautuneita kosketuksia, *lyömisiä*, *tönimisiä* ja *potkimisia*. Kuinka toisenlainen kertomus tästä leikkihetkestä olisikaan rakentunut, jos Aatu olisi lyönyt, potkaissut tai vaikkapa puraissut toisia lapsia!

Myös kolmevuotiaan Niilon iltapäivän tapahtumissa sanat ovat pieni osa sitä, miten Niilo kertoo tuntemuksistaan. *Asettautuminen vastarintaan*, *itku*, *kiukkuinen äänensävy*, *potkiminen*, *hypähtäminen* ja *kieltäytyminen* pukeutumasta ovat keinoja, joilla Niilo viestii pahasta olostaan. Myös tässä tilanteessa aikuinen, Salli, on lapsen hyvinvoinnin tulkitsija ja sanoittaja. Hän tarjoaa erilaisia vaihtoehtoja helpottaa Niilon pahaa oloa: nukkumaan menemistä, puseron vaihtamista ja pukeutumisessa avustamista. Tässä tilanteessa Niilon jättäminen hetkeksi rauhaan saa aikaan sen, että Niilo pääsee eroon pahasta tuulestaan ja hän *alkaa itse pukeutua*. Niilon *hymy* kertoo mielentilan muuttumisesta.

Tulkitessamme päiväkotiarjen kertomuksia kerronnan prosessin näkökulmasta päädyimme siihen, että lapsen kerrontaa luonnehtii kokonaisvaltaisuus, kehollisuus, monikanavaisuus ja vuorovaikutuksellisuus (Puroila ym., 2012a). Kuten edelliset esimerkit osoittavat, *puhe* on lapselle vain yksi kerronnan tapa. Lapset kertovat hyvinvoinnistaan yhtä lailla myös *ilmeillä*, *eleillä*, *äänenpainoilla*, *toiminnalla*, *kehon kielellä*, *piirtämällä*, *laulamalla*, *liikkumalla* ja *leikkimällä*. Myös *hiljaisuus* ja *vetäytyminen* ovat lapselle keinoja kertoa omasta olostaan. Havainnolla lapsen kerronnan monikanavaisuudesta on merkittäviä seurauksia myös sille, miten lapsen kuunteleminen ja kuuleminen on ymmärrettävissä. Jos lapsen kerronta on monikanavaista, myös kuuntelemisen täytyy olla

sitä. Rinaldi (2008) korostaa, että emme kuuntele ainoastaan korvillamme, vaan kaikilla aisteillamme. Hänen mukaansa elämä ilmaisee itseään sadoilla ja tuhansilla erilaisilla symboleilla, kielillä ja koodeilla ja kuunteleminen edellyttää sensitiivisyyttä näille kaikille.

Tutkimusprosessimme alussa teimme selkeän eron kertomisen ja kuuntelemisen sekä kertojan ja kuulijan välille. Päiväkotiarjessa ja tutkimusaineistomme äärellä olemme havainneet, miten kietoutuneita toisiinsa kertominen ja kuunteleminen ovat (Puroila ym., 2012a). Kertominen on vuorovaikutusta ja se edellyttää yleisöä – jotakin jolle kerrataan. Yleisö voi olla todellinen tai kuviteltu, lapsi tai aikuinen. Lapsi voi myös kertoa itselleen (esim. Nelson, 1989). Monissa arjen tilanteissa kuunteleminen lähenee yhdessä kertomista, eivätkä kertojan ja kuuntelijan tai kysyjän ja vastaajan roolit eivät ole aina selkeästi erotettavissa. Esimerkiksi edellä kuvatuissa tapahtumissa muut läsnäolijat osallistuvat Aatun ja Niilon hyvinvointikertomusten rakentamiseen. Voimme tehdä tulkintoja Aatun hyvinvoinnista, vaikka häneltä ei sitä eksplisiittisesti kysytä. Niilo taas ei puheellaan kerro, mikä häntä vaivaa, vaikka sitä häneltä kysytään. Monissa tilanteissa lapset kertovat enemmän kuin kysytään ja sellaisia asioita, joita ei edes osata kysyä. Lapsen spontaani kerronta ei taivu kysymys-vastaus-muotoon.

Mitä lapset kertovat?

Päiväkotiarjen kertomusten äärellä havahduimme siihen, miten monenlaisia puolia lasten kokemaan ja kertomaan hyvinvointiin liittyy. Monimuotoinen aineistomme antaisi mahdollisuuksia lukuisiin erilaisiin analyttisiin näkökulmiin ja lukutapoihin. Tässä nostamme esiin kolme toisiinsa kietoutuvaa teemaa: 1) omistaminen ja aineelliset resurssit, 2) sosiaaliset suhteet sekä 3) osallistuminen, vaikuttaminen ja itsensä toteuttaminen (Puroila ym., 2012b). Näiden teemojen valitseminen perustuu Erik Allardtin (1976) klassiseen hyvinvointimalliin, jossa hyvinvoinnin kannalta keskeiset perustarpeet kiteytetään having-, loving- ja being -ulottuvuuksiin. Vaikka malli on vuosikymmenien takaa, siihen tiivistyy jotain oleellista. Mallia on käytetty 2000-luvulla lasten hyvinvointiin liittyvissä tutkimuksissa ja keskusteluissa (esim. Bardy, 2009; Helavirta, 2011; Konu & Rimpelä, 2002).

Omistaminen ja aineelliset resurssit päiväkotiarjessa

Kansainvälisissä vertailuissa suomalaislasten materiaalsen hyvinvoinnin katsotaan olevan korkealla tasolla (esim. Bradshaw ym., 2007). Päiväkotiarjessa aineellista hyvinvointia ilmentävät esimerkiksi säännöllisesti tarjottavat ateriat, siistit ja lämpimät tilat sekä lasten oppimista, kasvua ja kehitystä tukeva fyysinen ympäristö ja välineistö. Arjen kertomuksissa esiin nousevat teemat omistamisen kollektiivisuudesta, yksilöllisyydestä

sekä kuluttajuudesta tekevät kuvan lasten materiaalisesta hyvinvoinnista kompleksisemmäksi.

Pulkkaleikkejä

Vuokot ovat ulkoilemassa. Leevi [4], Nuutti [5], Jussi [5] ja Olli [3] leikkivät pulkilla. Nuutilla on punainen pulkka, Leevillä sininen. Leevi ehdottaa pulkkien vaihtoa. Nuutti ei halua, koska "punanen on hieno". Pojat laittavat pulkkansa vierekkäin. Nuutti menee seisomaan niin, että toinen jalka on toisessa pulkassa, toinen toisessa.

Nuutti: *Minä kävelen* [nauraa, liikuttaa jalkojaan pulkissa, "hihtää"].

Leevi: *Minä voin työntää.*

Jonkin ajan perästä Nuutti ja Leevi huomaavat etäämpänä vähän erilaisen pulkan. He juoksevat hakemaan sitä.

Nuutti: *Me saatiin se. Voitko sää Olli alkaa?*

Olli: *Voin alkaa teitä kaikkia.*

Helli tulee poikien luo, kyselee miten pojilla sujuu.

Helli: *Ethän Leevi nakkaa sitä pulkkaa kenenkään päälle ku se on ihan jäinen. Voi tulla vahinko.*

Helli siirtyy kauemmaksi. Nuutti vetäisee pulkkaa äkkinäisesti jolloin kuuluu kurahtava ääni. Tämä ääni naurattaa poikia.

Herkkuruokaa

Oliver [6] on kuvaamassa kameralla Västäräkkien päiväkotiryhmässä. Yhtäkkiä hän seisautuu paikoilleen ja alkaa nuuhkia.

Oliver: *Aa, kalakeittua.*

A-M: *Onko se sun herkkua?*

Oliver: *On. Mää jo tiiän mitä on tänään ruuaks. Kalakeittua.*

Rinsessat

Titta [3] esittelee minulle Disney -prinsessanukkejaan, jotka hän on tuonut kotoa Vuokkoihin. Erehdyn sanomaan niitä hahmoiksi.

Titta: *Ei ne oo hahmot ku ne on rinsessat. Minä tarvin vielä Lumikin ja Jasminin ja Arielin niin sitte mulla on kaikki niinku Allilla.*

Suurinta osaa päiväkodin aineellisista resursseista luonnehtii kollektiivinen omistaminen: tilat, välineet, lelut ja materiaalit ovat tasavertaisesti kaikkien lasten käytössä. Vä-lähdys lasten ulkoleikeistä kertoo siitä, miten lapset neuvottelevat yhteisten tavaroiden käytöstä. Leevi haluaisi vaihtaa Nuutin kanssa pulkkaa, mutta Nuutti ei suostu siihen. Hän on ehtinyt ottaa punaisen pulkan ensin ja hänellä on väliaikainen omistajuus siihen. Lasten mieltymykset ja materiaalien resurssien rajallisuus saavat aikaan sen, että päiväkotiarkeen sisältyy jatkuvasti tämänkaltaisia neuvotteluja resurssien käyttämisestä. Kuka saa tänään pelata tietokoneella? Kenen vuoro on mennä pikkukeittiöön leikkimään? Kuka on eniten saanut leikkiä mielileluilla? Arjessa on myös monia asioita, jotka estävät lapsia hyödyntämästä resursseja. Joskus ei ole lapsen vuoro. Joskus tarjolla on epätoiveruokaa. Joskus aikuiset kieltävät lapsia käyttämästä resursseja esimerkiksi turvallisuustekijöihin vedoten. Aineellisten resurssien potentiaalisuus ja potentiaalien realisoituminen näyttävät olevan kaksi enemmän tai vähemmän eri asiaa.

Päiväkotien fyysisestä ympäristöstä löytyy myös joitakin tietyille lapsille nimettyjä esineitä. Lasten omistajuus ilmaistaan esimerkiksi sängyissä, tuoleissa tai vaatelokeroissa olevien nimikylttien avulla. Lindbergin (2012) mukaan henkilökohtaisesti nimetyt esineet päiväkodissa ovat merkittäviä, sillä ne rakentavat lasten kuulumista yhteisöön. Kaikkein selvimmin omistamisen yksilöllisyys tulee kuitenkin esille lasten omista tavaroissa, esimerkiksi vaatteissa, kengissä, leluissa tai repuissa. Jo kaikkein pienimmätkin lapset näyttävät olevan tietoisia niihin liittyvistä omistajuuksista. Usein lapset tietävät aikuisia paremmin, kenelle hiuspinnit, sukat, kurakintaat tai unikaverit kuuluvat.

Lasten kotoa tuomat omat lelut putkahtelevat esiin arjen kertomuksista. Lasten omat lelut ovat usein trendileluja, joita päiväkotien leluvalikoimista ei löydy. Salama McQueenit, Bratz -nuket, Hero factorit, Bioniclet, Bakuganit, Zhu zhu petsit ja Disneyn prinsessahahmot näyttävät kuuluvan lasten leluosuosiin. Titan prinsessahahmoja koskeva katkelma on esimerkki siitä, miten lasten arkiset puheet liittyvät omistamiseen. Lapset esittelevät toisilleen ja aikuisille lelujen lisäksi vaatteitaan, elokuviaan, kirjojaan ja tietokonepelejänsä. Lasten keskustelut kiertyvät kysymyksiin: Mitä minulla on? Mitä minulla ei ole? Mitä toisilla lapsilla on? Mitä haluaisin saada? Samalla tavalla kuin Ruckensteinin (2010) tutkimuksessa, myös tämän tutkimuksen kertomuksissa näkyy tavarankierroksen nopea sykli. Kun lapsi on saanut uuden tuotteen, hän haluaa pian uuden. Vasta uutena ja kiehtovana koettu tuote menettää merkityksensä ja joutaa pois heitettäväksi.

Lelukulttuuriin liittyvät kertomukset viestivät siitä, miten markkinat tunkeutuvat lasten arkeen. Lapset ovat osa kulutusyhteiskuntaa ja heillä on runsaasti tietoa tarjolla olevista tuotteista. Esimerkiksi haaveillessaan puuttuvien prinsessahahmojen saamisesta Titta osoittaa tietävänsä, mitä hahmoja täydelliseen prinsessasettiin kuuluu. Lasten omien lelujen ja muiden tuotteiden merkitys päiväkotiarjessa on kuitenkin omistamista laajempi. Niiden avulla rakennetaan lapsen minäkuvaa. Vaatteet ja tavarat ilmaisevat esimerkiksi lapsen ikää ja sukupuolta sekä perheen sosiaalista statusta ja varallisuutta. Materiaalla on myös vaikutusta lapsen kaverisuhteiden rakentumiseen. Kun Titta tuo päiväkotiin upouusia prinsessahahmojaan, toiset lapset kilpailevat siitä, kuka saa leikkiä hänen kanssaan. Titalta on etuoikeus määrittellä, kuka hänen leluillaan leikkii. Lelut toimivat pääoman kaltaisena resurssina päiväkotiarjen neuvotteluissa (Vuorisalo, 2011).

Sosiaaliset suhteet

Päiväkoti lapsen arjen ympäristönä on luonteeltaan vahvasti sosiaalinen. Lapsi kiinnittyy useiden aikuisten ja lapsiryhmän muodostamaan sosiaalisten suhteiden verkostoon. Ryhmäkoko ja sosiaalisten suhteiden määrää on pidetty varhaiskasvatuksen laadun kriteerinä ja yhtenä lapsen hyvinvoinnin rakentajana. Päiväkotiarjen kertomusten valossa sosiaalisten suhteiden laadulla on määrän ohella keskeinen merkitys lapsen ko-

kemalle hyvinvoinnille (ks. myös Hay, Payne & Chadwick, 2004; Hujala ym., 2012; Mayr & Ulich, 2009; Sheridan, 2009).

Kaveripula

Apilat ovat ulkoilemassa. Ulkona kolmikko Joni [2], Veikko [2] ja Essi [2] jokainen vuorollaan sanoo, ettei hänellä ole ketään kaveria. Melkein koko ulkoilun ajan tämä toistuu. Aina kun joku heistä jää yksin, mutta muutaman kerran myös niin, että Joni ja Essi sanovat yhteen ääneen: *"Minulla ei ole ketään kaveria"*.

Paras kaveri

Anna-Maija: *Kuka on sinun paras kaveri päiväkodissa?*

Elmeri [6]: *Eetu!!*

Anna-Maija: *Joo. Mikäs Eetussa on kivaa?*

Elmeri: *Se ei tykkää tappelemisesta. Muut ei leiki minun kans ja ne tappelee...*

Kaverukset

Oona [6] on Västäräkkien ryhmätilan lattialla katsomassa kuvakansiotaan. Vilma [6] tulee päiväkotiin. Oona ryntää Vilman kaulaan ja halua häntä: *"Vilma, pitkästä aika!"* Tytöt alkavat katsoa lattialla verekkäin kansioitaan.

Konflikti pihalla

Osa Vuokkojen lapsista on lähtenyt ulos, osa on vielä pukeutumassa. Yhtäkkiä Nuutti [4] tulee sisälle kovan itkun kanssa. Myöhemmin kuulen, että Nuutilla oli ollut riitaa Leevin [4] kanssa. Nuutti oli uhannut lyödä Leeviä, Leevi oli sitten potkaissut Nuuttia. Nuutin suuhun sattuu ja suusta tulee verta. Salli vie huutavan pojan vessaan ja yrittää rauhoitella Nuuttia.

Lasten kaverisuhteisiin liittyvistä arjen kertomuksista välittyy sosiaalisen elämän moninainen kirjo: läheisyyttä, jakamista, ystävyyttä, konflikteja, kiusaamista ja ulkopuolelle sulkemista. Siinä missä jollekin lapselle on helppoa löytää kavereita tilanteessa kuin tilanteessa, toinen lapsi jää toistuvasti kaverisuhteiden ulkopuolelle.

Jo kaikkein pienimpien lasten ryhmässä esiintyy tiiviitä kaverisuhteita. Jonin, Essin ja Veikon välisten suhteiden rakentuminen kulkee yhtenä punaisena lankana Apiloiden päiväkotiryhmän arjen kertomuksissa. Ensimmäisissä havainnoissamme Joni ja Essi ovat tiivis kaksikko, mutta aikaa myöten Joni ja Veikko alkavat leikkiä yhä enemmän kahdestaan. Lasten kesken käydään lukuisia neuvotteluja kaveruuksista. Neuvotteluissa joku lapsista tulee usein sysätyksi ulkopuolelle. Elmeri ja Eetu sekä Oona ja Vilma ovat esimerkkejä kiinteistä kaverisuhteista isompien lasten ryhmissä. Nämä kaverukset etsiytyvät arjen touhuissa toistensa pariin ja heidän välilleen syntyy pitkäkestoisia yhteisiä leikkejä. Parasta kaveria kaivataan silloin, kun hän ei ole päiväkodissa ja jälleennäkemisestä iloitaan.

Päiväkotiin osallistuessamme koimme kouriintuntuvasti sen ilon, joka lapsilla on hyvistä kaverisuhteista. Toisaalta näimme myös sen kivun, jonka torjutuksia tuleminen,

ulkopuolelle joutuminen, ilman kaveria oleminen sekä lasten keskeiset konfliktit päiväkotiarjessa aiheuttavat. Lapsen torjuminen tai ulkopuolelle sulkeminen tapahtuu toisinaan aktiivisesti (*Sinä et saa tulla tänne! Ei aleta Ollia!*), toisissa tilanteissa taas joku lapsista saattaa jäädä tai jättäytyä ulkopuolelle ilman että häntä sanallisesti torjutaan. Arjen kertomuksissa myös lasten väliset konfliktit ovat tavallisia. Ne vaihtelevat sanallisista erimielisyyksistä fyysisiin yhteydenottoihin, joissa on mukana lyömistä, potkimista tai tönimistä. Nuutin ja Leevin välinen konflikti on esimerkki nujakoinnista, johon sisältyy sekä kielellistä että fyysistä satuttamista.

Vaikka ensisijainen kiinnostuksen kohteemme on lasten päiväkotiarjessa, myös *aikuiset* ovat läsnä arjen kertomuksissa.

Aamun touhuja Vuokoissa

Lapset ovat hajaantuneet erilaisten toimintojen pariin: muutamia lapsia leikkii duplo-legoilla, toiset piirtelevät pöydän ääressä. Aikuiset keskustelevat keskenään työvuoroista ja työn järjestelyistä. Leevin [4] ja Nuutin [5] välille tulee riita. Elli nousee ja menee poikien luo selvittämään riitaa. Hän kehottaa Leeviä pyytämään Nuutilta anteeksi.

Aamupiirillä

Ulkoilun jälkeen Västäräkkien lapset riisuutuvat ja tulevat ryhmätilaan penkeille istumaan. Perjantai on omaleupäivä ja monilla lapsilla on kotoa tuotu lelu mukanaan. Aamupiiri etenee tutun kaavan mukaan. Ensin käydään läpi päivämäärä ja nimipäiväsankari. Sen jälkeen kukin lapsi saa vuorollaan tulla eteen Tarjan luo ja esitellä oman lelunsa. Tarja kysyy vähän jokaisesta lelusta. Lelujen esittelyn jälkeen luetaan kirjaa. Aamupiirin loppuksi lapset saavat valita, mitä rupeavat tekemään. Osa menee askartelemaan, osa menee leikkimään.

Lähdössä ulos

Apilat ovat lähdössä ulos. Antti [1], Essi [2] ja Joni [2] kerääntyvät Sarin ympärille. Sari hassuttelee lasten kanssa. Hän laulaa: *"Mikä se siellä kolottaa, se taitaa olla mopo."* Sitten hän jatkaa puhuen: *"Mihin se mopo menee - taitaa mennä kipsalle ostamaan karkkia."*

Lapset tykkäävät omahoitajista

Apiloiden ruokailu alkaa olla lopussa. Osa lapsista menee jo päiväunille. Loput menevät eteiseen, jossa Sari lukee heille kirjaa. Kun astun eteiseen, Miina [1] huiskuttaa minulle penkiltä. Siiri [3] ja Joni [3] istuvat eteisessä.

Siiri [Eilalle]: *Minä en tykkää sinusta. Minä tykkään Marista* [Siirin omahoitaja].

Joni: *Minä en tykkää Maristakaan, minä tykkään Sarista* [Jonin omahoitaja].

Näissä pienissä arjen hetkissä lasten ja aikuisten välistä suhdetta rakennetaan vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen intensiivisyys, yksilöllisyys, emotionaalisuus sekä fyysinen läheisyys näyttäytyvät arjen kertomuksissa lapsen ja aikuisen välisen suhteen

kannalta merkityksellisinä tekijöinä. Vuokkojen aamuhetki on esimerkki tilanteesta, jossa lapset ja aikuiset toimivat erillään. Aikuiset ovat paikalla, mutta heidän mielenkiintonsa suuntautuu jonnekin muualle kuin lapsiin. Aikuisten ja lasten välistä suhdetta luonnehtii etäisyys, sekä fyysisesti että emotionaalisesti. Vuorovaikutus on aluksi olematonta, mutta se aktivoituu tilanteessa, jossa aikuisen täytyy kehottaa tai kieltää lasta (ks. myös Bae, 2009; Jingbo & Elicker, 2005). Västäräkkien aamupiiri taas on kuvaus aikuisjohtoisesta tilanteesta, jossa aikuisen ja lasten välistä vuorovaikutusta on enemmän kuin edellisessä välähdyksessä. Vuorovaikutus on tässä tilanteessa luonteeltaan intensiivistä. Se rakentuu kuitenkin enemmän aikuisen ja lapsiryhmän kuin aikuisen ja yksittäisen lapsen välille.

Tutkimusaineistomme sisältää myös sellaisia kertomuksia, joissa aikuinen toimii tiiviissä vuorovaikutuksessa yksittäisen lapsen tai pienen ryhmän kanssa. Erityisesti omahoitajatyötappaa soveltavassa Apiloiden ryhmässä näimme läheisyyttä, kuuntelemista, välittämistä sekä aikuisen herkkyyttä lapsen tarpeille. Aikuiset kertoivat pitävänsä tärkeänä lapsen emotionaalista turvallisuutta sekä lapsen ja aikuisen välistä positiivista kiintymyssuhdetta (ks. Ebbeck & Yim, 2009) ja tämä lähtökohta näkyi myös arjen käytännöissä. Esimerkiksi Apiloiden pukeutumistilanteessa Sari on tiiviissä vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Hän on fyysisesti lähellä lapsia ja rakentaa suhdettaan lapsiin huumorin avulla. Omahoitajatyötappaa tulee esille myös siinä, miten Siiri ja Joni tunnistavat omat vastuukasvattajansa, osoittavat näitä kohtaan kiintymystä ja sulkevat tämän emotionaalisen piirin ulkopuolelle muut aikuiset.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja itsensä toteuttaminen

Viimeaikaisissa hyvinvointitutkimuksissa on nostettu esille lasten oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen (esim. Ben-Arieh, 2010; Bradshaw ym., 2007; Morrow & Mayall, 2009). Lasten oikeuksien sopimuksen perusteella myös pienimmät ihmiset ovat kansalaisia, joilla on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (LOS, 1989). Sopimus velvoittaa kuulemaan lapsia ja ottamaan lasten mielipiteet huomioon "iän ja kehitystason mukaisesti" (mt., 12. artikla).

Elmeri [6] ja äiti keskustelevat Västäräkkien salivuorosta

Elmeri: *Torstaisin on kiva iltapäivä.*

Äiti: *Onks sillon teidän salivuoro?*

Elmeri: *On.*

Äiti: *Okei.*

Elmeri: *Ja aamusin maanantaina on jumppa. Joskus jumpassa saa mennä ihan vapaasti.*

Äiti: *Sekö on kivaa?*

Elmeri: *On. On niiku ois salivuoro.*

Äiti: *Mitäs te teette sillon, ku te meette vapaasti?*

Elmeri: *Me vaan siellä leikitään ja rakennellaan majoja ja kivaa on.*

Eetu [6] esittelee hiilityötään

Istuskelen Västäräkkien välihuoneessa. Huoneen seinällä on monenlaisia piirustuksia. Parissa rykelmässä on hiilitöitä. Eetu huomauttaa minulle:

Eetu: *On piirretty vähä hiilellä. Kato vähän taakse.*

AM: *No onpa hienoja! Mikä on sinun?*

Eetu: *Tämä. [osoittaa piirustusta, joka esittää matoa]*

AM: *Saitteko te ite valita eläimen?*

Eetu: *Saatiin.*

Ei saa juosta sisällä!

Välipalan jälkeen Vuokkojen lapset hakeutuvat erilaisiin leikkeihin. Hilla ja Titta juoksentelevat leikkihuoneessa ympäriinsä. Helli huomauttaa heille, että ei saa juosta. Tytöt liikuskelevat huoneessa edelleen peräkkäin. Helli pysäyttää tytöt ja tarttuu heitä molempia käsistä, sanoo tiukasti, että ei saa juosta ympäriinsä. Titta alkaa itkeä. [kuulen Titan kuiskaavan jotain kävelemisestä]. Helli sanoo painokkaasti, että ei saa kävellä ympäriinsä, vaan pitää hakea joku leikki.

Maisa [5] kertoo äidille Vuokkojen päivälepokäytännöistä

Äiti: *No miten se mennee se nukkuminen, että ku osa nukkuu ja osa ei. Mitä sää teet sitte? Pittääkö aina mennä nukkariin kuitenkin hetkeksi?*

Maisa: *Kaikki mennee nukkariin, ja sitte aina välistä lähetään ja ne jotka jää nukku- maan, ni ne sitte jää sinne ja kaikki herrää sitte ajallaa.*

Äiti: *Nii just, herrää sitte ku herrää.*

Maisa: *Nii ja sitte ko on välipala ja yks ei oo vaikka heränny, ni silloin pittää mennä herättään.*

Äiti: *Okei.*

Maisa: *Ja mä herrään aina siihen aikaan ku lähetään.*

Päiväkotiin sisältyy monia hetkiä, joissa lapsilla on mahdollisuuksia osallistumiseen, vaikuttamiseen sekä itsensä toteuttamiseen ja ilmaisemiseen. Totesimme, että päiväkotiarjessa lapsia kannustetaan luovaan toimintaan, esimerkiksi piirtämiseen, maalaamiseen, askarteluun ja laulamiseen. Heitä haastetaan tutustumaan kirjallisuuteen ja arkeen lapsille rakennetaan mahdollisuuksia omaehtoiseen leikkiin. Osallistumme moniin tilanteisiin, joissa lapset iloitsevat uuden oppimisesta ja esittelevät uusia taitojaan. Esimerkiksi ensimmäisessä katkelmassa Elmeri kertoo äidille siitä, millaiset asiat salivuorossa tuottavat hänelle iloa. Toisessa välähdyksessä taas Eetu esittelee ylpeänä tekemäänsä hiilipiirustusta. Nämä esimerkit kertovat siitä, miten päiväkoti voi toimia lasten osallistumisen sekä itsensä toteuttamisen ja monimuotoisen toiminnan mahdollistajana.

Toisaalta arjen kertomukset rakentavat kuvaa päiväkodista ympäristönä, jossa lapsen osallistumista, vaikuttamista ja itsensä toteuttamista rajoittavat institutionaaliset rutinit, kulttuuriset käytännöt sekä aikuisten valta-asema suhteessa lapsiin (myös Bae, 2009; Kjørholt, 2008). Arjen sujuvuus lapsiryhmässä edellyttää yhteisiä sopimuksia siitä, miten toimitaan. Päiväkodeissa nämä sopimukset ovat hioutuneet vakiintuneiksi

toimintatavoiksi. Yksittäisen lapsen mielipidettä ei aina kysytä eikä oteta huomioon, vaan lapsen odotetaan sopeutuvan kaikille yhteisiin käytänteisiin. Esimerkiksi lapsiryhmiin jakautuminen, tilojen käyttö ja päivittäiset aikataulut näyttävät toistuvan suhteellisen samanlaisina päivästä toiseen.

Päiväkotiarjessa vallitsee toimintaa rajoittava säännöstö, jota kaikkien lasten edellytetään noudattavan. Välähdys Vuokkojen iltapäivästä tuo esille lapsen liikkumiseen liittyviä sääntöjä. Juokseminen sisätiloissa ei ole sallittua, ei myöskään käveleminen. Sen sijaan lasten odotetaan kiinnittyvän leikkiin tai toimintaan (myös Puroila, 2002). Tilanteeseen rakentuu lasten ja aikuisen välille hierarkkinen valtasuhde, jossa aikuisella on lasten toiminnan kontrolloijan ja järjestyksen ylläpitäjän rooli. Lasten edellytetään toteuttavan aikuista.

Tutkimusaineistomme kertomuksissa lapsilla on hyvinkin pikkutarkkaa tietoa päiväkotiarjen järjestyksistä, aikatauluista ja säännöistä. Esimerkiksi Elmeri ja Maisa kykenevät kertomaan äideilleen päiväkodin tilojen käyttöön, aikatauluihin sekä päivälepoon liittyvistä käytännöistä. Kertomukset rakentavat kuvaa siitä, miten lapset sekä sopeutuvat vakiintuneisiin toimintatapoihin että vastustavat niitä. Päiväkotiarjen järjestyksiä tuotetaan jatkuvasti uudelleen ja tähän rakennustyöhön osallistuvat sekä aikuiset että lapset. Arjen tilanteissa yksittäisen lapsen vaikutusmahdollisuudet ovat olemassa, mutta ne ovat rajalliset. Nämä rajat näyttävät arjen kertomuksissa milloin tiukempina, milloin väljempinä.

Pohdinta

Tutkimuksen arviointia

Artikkelissa olemme tulkinneet lasten kokemaa ja kertomaa hyvinvointia päiväkotiarjessa rakentuneiden pienten kertomusten avulla. Kerronnallisen tutkimuksen laatua ja tutkimustulosten luotettavuutta arvioitaessa perinteisiä positivistiseen tutkimustraditioon perustuvia reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä ei pidetä relevantteina (Heikkinen, Huttunen, Syrjälä & Pesonen, 2012; Riessman, 2008). Kerronnallisessa tutkimuksessa toimivampia arvioinnin näkökulmia ovat esimerkiksi läpinäkyvyys ja eettisyys (Heikkinen ym., 2012).

Tässä tutkimuksessa osallistuminen lasten arkeen, pitkäkestoinen kenttätyövaihe sekä dialogi tutkijoiden ja osallistujien välillä ovat olleet metodologisia valintoja, joiden avulla olemme pyrkineet ymmärtämään lasten kokemaa ja kertomaa hyvinvointia sekä lisäämään tutkimustulosten luotettavuutta. Olemme arvioineet kriittisesti tutkimustamme

ja tehneet sen toteuttamiseen muutoksia koko tutkimusprosessin ajan. Artikkelissa olemme pyrkineet osoittamaan läpinäkyvästi, millaiseen aineistoon tulkintamme perustuvat tuomalla lasten omaa ääntä kuuluviin suorissa aineistositaateissa.

Tutkimuksen eettisyyden arviointi on lasten parissa tehtävässä tutkimuksessa erityisen olennaista (esim. Einarsdóttir, 2007; Flewitt, 2005). Yleisten tutkimuseettisten periaatteiden noudattamisen ohella olemme pitäneet tärkeinä välittämiseen ja huolenpitoon liittyviä periaatteita. Olennaista ei tällöin ole esimerkiksi se, että aineisto kootaan täsmälleen samalla tavalla kaikilta lapsilta, vaan että aineistoa kootaan lasta kunnioittaen. Lasten arkeen osallistuessamme olemme pyrkineet huomioimaan lapset vakavasti otettavina tutkimuskumppaneina ja sopeuttamaan omat toimintatapamme lasten toiveita kuunnellen. Vaikka olemme vilpittömästi tavoitelleet lasten hyvinvoinnin kokemuksia, tutkijoina ja aikuisina olemme sen haasteen äärellä, että emme voi tavoittaa lasten kokemuksia suoraan ja sellaisenaan. Havainnoimme, tarkastelemme ja ymmärrämme lasta aina omien tulkintojemme kautta. Siksi tutkijan eettinen vastuu on suuri ja jakamaton (Estola, Kontio, Kyrönniemi-Kylmänen & Viljamaa, 2010).

Lapsen hyvä elämä?

Lasten arjen kertomusten tulkitseminen hyvinvoinnin näkökulmasta sai meidät pohtimaan hyvinvoinnin eettisfilosofisia taustoja. Hyvinvoinnin määrittelyt ovat sidoksissa arvoihin ja niissä on lopulta kyse moraalisisista näkemyksistä siitä, mitä on hyvä elämä ja onnellisuus (Allardt, 1976; Camfield, Streuli & Woodhead, 2009; Ryan & Deci, 2001). Tällä vuosituhanella hyvinvoinnin eettisfilosofista taustaa on tarkasteltu samojen käsitteiden avulla kuin antiikin Kreikassa, jossa käytiin kriittistä keskustelua hedonistisen ja eudaimonisen hyvinvointinäkemysten välillä. Hedonistisessa suuntauksessa elämän tarkoituksena pidetään yksilön maksimaalisen nautinnon ja välittömien mielihyvän kokemusten saavuttamista. Viime aikoina hedonistisen hyvinvoinnin käsite on laajentunut sisällöltään ja se samaistetaan usein onnellisuudeksi. (Mayr & Ulich, 2009; Ryan & Deci, 2001.)

Monet antiikin filosofit kyseenalaistivat yksilön hetkellisen onnen hyvinvoinnin ensisijaisena kriteerinä. Esimerkiksi Aristoteles piti hedonistista hyvinvointia alkukantaisena ja korosti eudaimonista hyvinvointia, jossa tavoitteena on pitempikestoinen onni, inhimillinen kasvu, yhteisöön kiinnittyminen ja kokemus elämän merkityksellisyydestä (Bauer, McAdams & Palsen, 2008; Ryan & Deci, 2001; Waterman, Schwartz & Conti, 2008). Eudaimonisen hyvinvointinäkemysten lähtökohtana on, että ihmisen tulisi saada kasvaa omaan mittaansa ja toteuttaa itseään. Toisaalta tunnustetaan se, että hyvään elämään kuuluu haasteita ja vastoinkäymisiä (Waterman ym., 2008). Eudaimonista hyvinvointinäkemystä luonnehtii myös yhteisöllisyyden korostaminen. Hyvinvoinnin mit-

tana ei pidetä yksilön subjektiivista onnellisuuden kokemusta, vaan hyvinvointia arvioidaan siitä näkökulmasta, mitä vaikutuksia yksilön teoilla on yhteisön jäsenille.

Vaikka hedonistista ja eudaimonista hyvinvointinäkemystä on käytetty aiemmin lähinnä aikuisten hyvinvoinnin tutkimuksessa, ne tarjoavat mielenkiintoisia tulkintakehyksiä tämän päivän keskusteluun lasten hyvinvoinnista. On perusteltua olettaa, että erityisesti kaikkein pienimpien lasten hyvinvointi on jossain määrin hedonistista. Lapsen fyysisten perustarpeiden ja läheisyyden tarpeiden tulee tyydyttyä välittömästi, ilman tarpeettomia viivytyksiä. Hedonistiseen hyvinvointiin liittyy kuitenkin myös ongelmia, joita muun muassa kaupallisuus tuo lasten arkeen uskottelemalla, että onnellisuus on kiinni materiaalisessa omistamisessa ja omien mielihalujen välittömässä tyydyttämisessä.

Tutkimusaineistomme sisältää monia tilanteita, joista voi nähdä lasten ilon saada tehdä itse päätöksiä, mutta myös lasten harmia, kun oma tahto ei toteudukaan. Miten lapsen toiveiden toteutuminen sekä toisaalta pettymykset ja vastoinkäymiset ovat suhteessa hänen hyvinvointiinsa? Viimeaikainen keskustelu lapsuudesta ja sen tutkimisesta on ollut painotuksiltaan yksilökeskeistä ja korostanut yksipuolisesti lapsen oikeuksia itsensä toteuttamiseen ja kuulluksi tulemiseen. Äärimmilleen vietyinä lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä on tulkittu niin, että lapsen kaikkien toiveiden tulee toteutua ja kaikkinaisen lapsen toiminnan rajoittaminen on epäsuotavaa (ks. Kjørholt, 2008). Vähemmälle huomiolle ovat jääneet kysymykset lapsiyksilön ja yhteisön välisestä suhteesta sekä aikuisen kasvatuksellisesta vastuusta.

Eudaimoninen hyvinvointinäkemys tuo keskusteluun lapsen itsensä toteuttamisesta ja kuulluksi tulemisesta kriittisen näköalan. Sen mukaan yksipuolinen ja itsekäs omien tarpeiden tyydyttäminen ei pitkällä aikavälillä edistä lapsen hyvää elämää. Oppiakseen elämään yhteisössä lapsen tulee myös oppia siirtämään omia tavoitteitaan ja sietämään pettymyksiä. Vaikka lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä ja heidän mielipiteitään tulee kuunnella ja kunnioittaa, aikuisilla on viimekädessä kasvatuksellinen vastuu. Haasteena onkin rakentaa päiväkotiarjessa tasapainoa yksittäisen lapsen ja yhteisön sekä lapsen oikeuksien ja aikuisen vastuun välille.

Lähteet

- Ahn, J. & Filipenko, M. (2007). Narrative, imaginary play, art, and self: Intersecting worlds. *Early Childhood Education Journal* 34(4), 279–289. doi:10.1007/s10643-006-0137-4
- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Axford, N. (2009). Child well-being through different lenses: Why concept matters. *Child & Family Social Work* 14(3), 372–383. doi:10.1111/j.1365-2206.2009.00611.x

- Bae, B. (2009). Children's right to participate – challenges in everyday interactions. *European Early Childhood Education Research Journal* 17(3), 391–406. doi:10.1080/13502930903101594
- Bamberg, M. & Georgakopoulou, A. (2008). Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk*, 28(3), 377–396. doi:10.1515/TEXT.2008.018
- Bardy, M. (2009). Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (s.17–46). Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.
- Bauer, J., McAdams, D.P. & Palsen, J.L. (2008). Narrative identity and eudaimonic well-being. *Journal of Happiness Studies* 9(1), 81–104. doi:10.1007/s10902-006-9021-6
- Ben-Arieh, A. (2010). Developing indicators for child well-being in a changing world. Teoksessa C. McAuley & W. Rose (toim.), *Child well-being. Understanding children's lives* (s. 129–142). London: Jessica Kingsley Publisher.
- Bradshaw, J., Hoelscher, P. & Richardson, D. (2007). An index of child well-being in the European Union. *Social Indicators Research* 80(1), 133–177. doi:10.1007/s11205-006-9024-x
- Bruner, J. (2004). Life as narrative. *Social Research*, 71(3), 691–710.
- Butler-Kisber, L. (2010). Qualitative inquiry. Thematic, narrative and arts-informed perspectives. Los Angeles: Sage Publications.
- Camfield, L., Streuli, N. & Woodhead, M. (2009). What's the use of "well-being" in contexts of child poverty? Approaches to research, monitoring and children's participation. *International Journal of Children's Rights* 17(1), 65–109. doi:10.1163/157181808X357330
- Crivello, G., Camfield, L. & Woodhead, M. (2009). How can children tell us about their wellbeing? Exploring the potential of participatory research approaches within Young Lives. *Social Indicators Research* 90(1), 51–72. doi:10.1007/s11205-008-9312-x
- Ebbeck, M. & Yim, H.Y.B. (2009). Rethinking attachment: Fostering positive relationships between infants, toddlers and their primary caregivers. *Early Child Development and Care* 179(7), 899–909. doi:10.1080/03004430701567934
- Einarsdóttir, J. (2007). Research with children: Methodological and ethical challenges. *European Early Childhood Education Research Journal* 15(2), 197–211. doi:10.1080/13502930701321477
- Engel, S. (2006). Narrative analysis of children's experience. Teoksessa S. Greene & D. Hogan (toim.), *Researching children's experience. Approaches and methods* (s. 199–216). London: Sage Publications.
- Estola, E., Kontio, M., Kyrönniemi-Kylmänen, T. & Viljamaa, E. (2010). Ethical insights and child research. Teoksessa E.-L. Kronqvist & P. Hyvönen (toim.) *Insights and outlouds: Childhood research in the North* (s. 185–201). Acta Universitatis Ouluensis, E 107. Oulu: Oulun yliopisto.
- Fattore, T., Mason, J. & Watson, E. (2007). Children's conceptualisation(s) of their well-being. *Social Indicator Research* 80(1), 5–29. doi:10.1007/s11205-006-9019-9
- Flewitt, R. (2005). Conducting research with young children: Some ethical considerations. *Early Child Development and Care* 175(6), 553–565. doi:10.1080/03004430500131338
- Georgakopoulou, A. (2006). Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry* 16(1), 122–130.

- Gubrium, J.F. & Holstein, J.A. (2008). Narrative ethnography. Teoksessa S.N. Hesse-Biber & P. Leavy (toim.) *Handbook of emergent methods* (s. 241–264). New York: The Guilford Press.
- Hay, D.F., Payne, A. & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45(1), 84–108. doi:10.1046/j.0021-9630.2003.00308.x.
- Heikkinen, H.L.T. (2002). Narratiivisuus – ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa H.L.T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta* (s. 184–198). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. Syrjälä, L. & Pesonen, J. (2012). Action research and narrative inquiry: Five principles for validation revisited. *Educational Action Research* 20(1), 5–21. doi:10.1080/09650792.647635.
- Helavirta, S. (2011). Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Acta Universitatis Tamperensis 1669. Tampere: University of Tampere.
- Hujala, E., Fonsén, E. & Elo, J. (2012). Evaluating the quality of the child care in Finland. [Special issue: Early Child Care and Education in Finland]. *Early Child Development and Care* 182(3–4), 299–314. doi:10.1080/03004430.2011.646721
- Hyvärinen, M., Hydén, L-C., Saarenheimo, M. & Tamboukou, M. (2010). Beyond narrative coherence. An introduction. Teoksessa M. Hyvärinen, L-C. Hydén, M. Saarenheimo & M. Tamboukou (toim.) *Beyond narrative coherence* (s. 1–15). Amsterdam: John Benjamin Publishing Company.
- Ilgaz, H. & Aksu-Koç, A. (2005). Episodic development in preschool children's play-prompted and direct-elicited narratives. *Cognitive Development* 20(4), 526–544. doi:10.1016/j.cogdev.2005.08.004
- Jingbo, L. & Elicker, J. (2005). Teacher–child interaction in Chinese kindergartens: An observational analysis. *International Journal of Early Years Education* 13(2), 129–143. doi:10.1080/09669760500171139
- Kjørholt, A.T. (2008). The competent child and 'the right to be oneself': Reflections on children as fellow citizens in an early childhood centre. Teoksessa A. Clark, A.T Kjørholt & P. Moss (toim.) *Beyond listening. Children's perspectives on early childhood services* (s. 151–174). Bristol: Polity Press.
- Konu, A. & Rimpelä, M. (2002). Well-being in schools: A conceptual model. *Health Promotion International* 17(1), 79–87. doi:10.1093/heapro/17.1.79
- Lindberg, P. (2012). What makes environment special? Affordances and visual quality for children under the age of three in seven Finnish day care centres. Julkaisematon väitöskirja.
- LOS. (1989). Yleissopimus lapsen oikeuksista. Yhdistyneet kansakunnat. http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko [Luettu 20.3.2012]
- Mayr, T. & Ulich, M. (2009). Social-emotional well-being and resilience of children in early childhood settings – PERIK: An empirically based observation scale. *Early Years* 29(1), 45–57. doi:10.1080/09575140802636290
- McAuley, C., Morgan, R. & Rose, W. (2010). Children's views on child well-being. Teoksessa C. McAuley & W. Rose (Toim.), *Child well-being. Understanding children's lives* (s. 39–65). London: Jessica Kingsley Publisher.

- Morrow, V. & Mayall, B. (2009). What is wrong with children's well-being in the UK? Questions of meaning and measurement. *Journal of Social Welfare & Family Law* 31(3), 217–229. doi:10.1080/09649060903354522
- Nelson, K. (1989). Monologues in the crib. Teoksessa K. Nelson (Toim.), *Narratives from the crib* (s. 1–23). Cambridge: Harvard University Press.
- Nicolopoulou, A. (2008). The elementary forms of narrative coherence in young children's storytelling. *Narrative Inquiry* 18(2), 299–325. doi:10.1075/ni.18.1.07nic
- Ochs, E. & Capps, L. (1996). Narrating the self. *Annual Review of Anthropology* 25(1), 19–43.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011). Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Puroila, A-M. (2002). Kohtaamisia päiväkotiarjessa – Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. [Encounters in day care centres – A frame analysis of early childhood work]. Oulu: University of Oulu.
- Puroila, A-M., Estola, E. & Syrjälä, L. (2012a). Does Santa exist? Children's everyday narratives as dynamic meeting places in a day care centre context. *Early Child Development and Care*, 182(2), 191–206. doi:10.1080/03004430.2010.549942
- Puroila, A-M., Estola, E. & Syrjälä, L. (2012b). Having, loving, being: children's narrated well-being in Finnish day care centres. [Special issue: Early Child Care and Education in Finland]. *Early Child Development and Care* 182(3-4), 345–362. doi:10.1080/03004430.2011.646726
- Riessman, C.K. (2008). *Narrative methods for human sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Rinaldi, C. (2008). Documentation and assessment: What is the relationship? Teoksessa A. Clark, A.T Kjørholt & P. Moss (toim.) *Beyond listening. Children's perspectives on early childhood services* (s. 17–28). Bristol: Polity Press.
- Ruckenstein, M. (2010). Time scales of consumption: Children, money and transactional orders. *Journal of Consumer Culture* 10(3), 383–404. doi:10.1177/1469540510376904
- Ryan, R. & Deci, E. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology* 52(1), 141–166.
- Sheridan, S. (2009). Discerning pedagogical quality in preschool. *Scandinavian Journal of Educational Research* 53(3), 245–261. doi:10.1080/00313830902917295
- Smidt, S. (2011). *Introducing Bruner. A guide for practitioners and students in early years education*. London: Routledge.
- Spector-Mersel, G. (2010). Narrative research. Time for a paradigm. *Narrative Inquiry* 20(1), 204–224. doi:10.1075/ni.20.1.10spe
- Stakes. (2005). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Vuorisalo, M. (2011). Children's resources in action – the conversion of capital in the field of day-care. Teoksessa L. Alanen & M. Siisiäinen (toim.) *Fields and capitals: Constructing local life* (s. 29–60). Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Waterman, A., Schwartz S., & Conti, R. (2008). The implications of two conceptions of happiness (Hedonic enjoyment and eudaimonia) for the understanding of intrinsic motivation. *Journal of Happiness Studies* 9(1), 41–79. doi:10.1007/s10902-006-9020-7